

Oppgangssag

Fra Wikipedia, den frie encyklopedi

Gammel oppgangssag fra [Tørvikbygd](#) i [Kvam](#) i [Hordaland](#).

Foto: Svein Harkestad

Oppgangssagbruk fra Tørvikbygd.

Foto: Svein Harkestad

Vannhjul til oppgangssagbruk fra Tørvikbygd.

Foto: Svein Harkestad

En **oppgangssag** er en vandrevet [sag](#) med et rett sagblad som beveger seg opp og ned, derav navnet *oppgangssag*. Sagbladet er spent fast i en ramme som er koblet til et [vandrevet overfallshjul](#) med en veivaksel. Et annet navn på oppgangssaga er *vassag*. Man skiller også mellom *årgangssager* og *flomsager*, der årgangssagene sto i vassdrag som hadde tilstrekkelig vannføring til å drive saga året rundt. Oppgangssagene var i bruk i [Norge](#) fra 1500-tallet til ut på 1800-tallet og la grunnlaget for norsk trelastindustri. Deretter ble de avløst av dampmaskindrevne sager, som igjen ble avløst av elektrisk drevne sager.

Historie

I Norge ble de første oppgangssagene tatt i bruk på 1500-tallet. Sagtypen revolusjonerte trelasthandelen og førte til nye muligheter for eksport. Flere småbyer langs kysten vokste frem og ble velstående som følge av denne handelen.

Sagbladets kvalitet var avgjørende for hvor effektivt oppgangssagen skar. De første klumpete bladene ble snart avløst av bedre, tynnere sagblad. Sagbladene kunne også monteres flere sammen i én ramme, da ble saga kalt en «silkesag». På slutten av 1800-tallet kom *sirkelsagene*, som etter hvert kom til å utkonkurrere oppgangssagene. Gamle vandrevne oppgangssager ble modernisert med roterende sirkulære sagblad. Skjærehastigheten ble mye høyere fordi bladet skjærer kontinuerlig, og en trengte ikke lenger vente mens rammen gikk opp.

På midten av 1800-tallet kom [dampsagene](#). Det betydde at sagbrukene ikke lenger trengte være lokalisert nær en foss. Etter 1900 gikk sabrukene etterhvert over til å bruke [elektromotorer](#) som kraftkilde.